

Průmyslové vlastnictví v evropském kontextu

Ing. Josef Košťál, redakce Elektro

Evropa potřebuje silná práva k duševnímu vlastnictví, aby ochránila své inovace a zůstala konkurenceschopnou ve světové znalostní ekonomice. V EU existuje na úrovni Evropského společenství ochrana většiny registrovaných práv k průmyslovému vlastnictví. Ve strategické zprávě o obnovené Lisabonské strategii pro růst a zaměstnanost označila Evropská komise investice do znalostí a inovací za jednu ze čtyř prioritních oblastí cílených opatření v cyklu 2008–2010.

Nabýváním poznatků a jejich aplikováním do technologií a průmyslové výroby vznikla potřeba chránit duševní vlastnictví.

Vše to začalo ještě v době pozdního feudalismu. Pokrokově smýšlející feudál zde uděloval patentová – monopolní práva a garantoval jejich prosazování na svém území. Vynález aplikovaný v praxi znamenal nejen originální výrobu a z toho plynoucí prosperující obchod, ale také větší zisky, větší slávu i věhlas pro osvětleného panovníka.

V roce 1474 byl např. v Benátské republice vyhlášen tzv. Benátský zákon o ochraně vynálezů. Ochrana byla poskytována na deset let a ten, kdo porušil tento zákon, byl potrestán pokutou sto důkůtů a navíc přišel i o svá zařízení, na kterých neoprávněně vyráběl.

Ochrana duševního vlastnictví je klíčovou rámcovou podmínkou pro inovaci, podporu investic do výzkumu a vývoje a přenos znalostí z laboratoře na trh

Opravdový pokrok v ochraně duševního vlastnictví přinesla však až průmyslová revoluce, jež představovala proces ekonomických, sociálních a politických přeměn spojený s přechodem od manufakturní výroby k hromadné tovární výrobě. Průmyslová revoluce byla umožněna technickým pokrokem (vynález parního stroje aj.). Za-

čala na konci 18. stol. v Anglii, později se rozšířila do dalších zemí. Proběhla nejprve v textilním průmyslu a ostatních odvětvích lehkého průmyslu; následoval rozmach strojírenství a těžkého průmyslu. Průmyslová revoluce vyvolala mnoho návazných procesů, např. urbanizaci, změny v demografické struktuře, ovlivnila kulturu apod. Hlavním společensko-ekonomickým důsledkem průmyslové revoluce bylo definitivní vítězství kapitalistického typu hospodářství nad hospodářstvím feudálním.

Tomuto pokroku značnou měrou namohla i Velká francouzská revoluce (1789–1794), jejímž zahajujícím signálem bylo dobytí Bastily 14. července 1789. Došlo ke svržení absolutismu, zrušení feudálních privilegií a vydání Prohlášení práv lidských a občanských. Následně nato, v roce 1790, schválilo francouzské Národní shromáždění zákon o užitných objevech a prostředcích na ochranu vlastnictví původců. V tomto zákonu se již objevuje velmi pokrokový princip práva na vlastnictví myšlenky. Zveřejnil-li vynálezce svou myšlenku – vynález, stal se veřejným majetkem a vynálezce měl nárok na odměnu. I v tomto zákonu bylo však také pamatováno na trest za porušení těchto práv.

Na území dřívějšího Rakousko-Uherska platil říšský zákon č. 30/1897, o ochranně vynálezů. Patentní úřad sídlil ve Vídni. Po rozpadu této monarchie a vzniku prvního Československého státu (1918) byl tento říšský zákon bez podstatných změn převzat do československého právního řádu jako zákon č. 305/1919 Sb. Patentní úřadu měl sídlo již v Praze. Tento zákon platil téměř beze změny až do roku 1952. Pak došlo k zásadní deformaci ochrany práv k duševnímu vlastnictví v důsledku změny hospodářské politiky orientované na centrálně řízenou ekonomiku a intergraci Československa do tehdejšího RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci). V současné době je tento stav u nás napraven

a je opět respektováno právo na ochranu duševního vlastnictví člověka.

Prodejem se zhotovený výrobek jako takový stává majetkem toho, kdo ho koupil. Právo duševního vlastnictví však stanovuje ochranu nehmotného majetku a umožňuje, aby s ním spojené nehmotné prvky zůstaly majetkem tvůrce (vynálezce) produktu.

Duševní vlastnictví lze rozdělit do dvou hlavních kategorií, a to na průmyslové vlastnictví a autorské právo. Zde se zaměříme především na práva k průmyslovému vlastnictví.

Podle povahy předmětu ochrany lze technické řešení chránit patentem na vynález, užitným vzorem (tzv. malý patent), průmyslovým vzorem (design výrobku), případně topografií polovodičového výrobku.

Poskytnuté právo a ochrana platí vždy po omezenou dobu a na území, kde bylo právo registrováno. Nejznámějšími právy k průmyslovému vlastnictví jsou patenty a ochranné známky. Platnost obou těchto práv lze však zachovat jen placením udržovacího poplatku. Tomu ovšem musí předcházet řádná registrace příslušného předmětu ochrany, která je podmínkou vzniku práva a jeho ochrany.

V České republice je kvalifikovaným registračním místem Úřad průmyslového vlastnictví (UPV) se sídlem v Praze 6 v ulici Antonína Čermáka 2a (www.upv.cz). Zde jsou udělena práva zapisována do rejstříků.

Práva k průmyslovému vlastnictví jsou tedy různého druhu a zahrnují i méně známá

Průmyslová revoluce – zář z vysokých pecí tavících železo osvětluje noční oblohu i široké okolí nad jinak temným městem Coalbrookdale (Anglie, 1801)

práva, jako např. průmyslové vzory, zeměpisná označení a odrůdová práva. Všechna tato práva mají ale společné to, že svým nositelům umožňují předcházet nepovolenému použití nehmotného majetku s potenciální komerční hodnotou, ať už jde o nápad, z něhož vychází inovační produkt, nebo o proces či označení původu pro spotřebitele.

Práva k průmyslovému vlastnictví dávají podnět k tvorbě nových vynálezů a jiných inovací tím, že se jimi na omezenou dobu uděluje výlučné právo. Taková práva k průmyslovému vlastnictví usnadňují novým subjektům vstup na trh tím, že jim pomáhají přilákat rizikový kapitál a umožňují poskytovat výrobní licence zavedeným subjektům. Práva k ochranným známkám jsou naprosto zásadní pro systém nenarušené hospodářské soutěže, neboť umožňují spotřebiteli rozlišovat produkty a služby jednotlivých podniků.

Ochranné známky jsou velmi účinným komunikačním prostředkem. Na jedné straně zprostředkovávají informace a reklamu, na straně druhé jsou symbolem, který vytváří

a vyjadřuje podnikatelské schopnosti a obraz určitého podniku. Výrobce, který nemusí bojovat proti napodobením, může zvýšit svůj podíl na trhu, vylepšit svou ziskovou marži a budovat důvěru zákazníků.

Přestože vzájemně soupeřící společnosti mohou kvůli konkurenčnímu patentu ztratit podíl na trhu, mohou přesto těžit z nových technologických možností plynoucích ze zveřejněných vynálezů, a snížit tak potřebu zpětného inženýrství. Tak může vzniknout pozitivní koloběh inovací, který z dlouhodobého hlediska vyvažuje počáteční efekt vysokých cen v období výhradního práva na trhu. Průmyslové vlastnictví může tedy mít pozitivní dopad na hospodářskou soutěž, je-li spojeno s důsledným uplatňováním pravidel, která zabraňují zneužívání práv.

Užitné vzory, které existují v některých členských státech, se podobají patentům v tom, že dávají svému nositeli výlučné právo k technickému vynálezu, ale mají kratší životnost než patenty. Vynález chráněný užitným vzorem musí být nový, ale požadovaná míra vynalézavosti je v jeho případě obecně nižší než u patentů. Užitné modely a národní patenty udělované v členských státech, které neprovádějí důkladné posouzení vynálezecké činnosti, představují rychlejší cestu k ochraně. Lze však na ně pohlížet jako na práva nižší kvality, než je tomu u přezkoumaných patentů, a proto mohou zvyšovat právní nejistotu.

Evropa závisí na silných značkách. To si žádá silnou ochranu ochranných známek, která účinně působí proti nesprávnému udělování licencí, jejich neuzívání či neoprávněnému využívání nebo jejich porušování.

Úspěšné využívání práv k průmyslovému vlastnictví může mít zásadní vliv na prosperitu malých a středních podniků (tyto podniky představují 99 % všech podniků a poskytují 85 mil. pracovních míst v Evropě).

Ochranu inovací prostřednictvím práv k duševnímu vlastnictví musí doprovázet účinné mechanismy jejich vymáhání. Padělání a pirátství dosahuje alarmující úrovně, což má závažné dopady na inovaci, hospodářský růst a tvorbu pracovních míst v EU a ohrožuje zdraví a bezpečnost evropských občanů. Hodnota celosvětového mezinárodního obchodu s padělanými a pirátskými výrobky se v roce 2005 odhadovala na 200 mld. USD.

Základním kamenem úsilí, jímž přispívá EU v rámci jednotného trhu k boji proti padělání a pirátství, je směrnice o dodržování práv. K dosažení jejich cílů je nutné její správné zavedení do vnitrostátního práva a uplatňování v praxi.

Harmonizace patentového práva by mohla evropským společněm usnadnit patentování vynálezů za hranicemi EU. Ve Spojených státech je vlastnictví patentu přiznáno tomu, kdo poprvé uskuteční vynález, na rozdíl od Evropy, kde je vlastnictví přiznáno tomu, kdo jako první podá patentovou přihlášku. Dalším rozdílem je ochranná doba. Harmonizace hmotného patentového práva by zjednodušila zpracování patentů, napomohla by k větší dělbě práce mezi patentovými úřady a v konečném důsledku by mohla vést k vzájemnému uznávání patentů udělených různými úřady.

Mezinárodně dohodnuté zásady ochrany průmyslového vlastnictví sahají až do 19. století a koncem 20. století byly minimální normy zaneseny do dohody TRIPS (*Trade-related aspects of intellectual property rights*, dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví). V 21. století musí strategie práv k průmyslovému vlastnictví zajistit, aby Evropa reagovala na výzvy světové znalostní ekonomiky. Systém duševního vlastnictví by měl i nadále působit jako katalyzátor inovace a přispívat k celkové Lisabonské strategii.

Problematika průmyslového vlastnictví by měla být zařazena v nejbližší době ministerstvem školství do české koncepce vzdělávání, a stát se tak součástí výuky na středních odborných a vysokých školách (tento obor mají již některé soukromé školy ve svých osnovách, jako např. Metropolitní univerzita Praha).

Další informace na téma průmyslového vlastnictví, technická normalizace, metrologie a zkušebnictví v elektrotechnice lze získat na str. 11 až 12 v tomto čísle Elektra.

[Sdělení KOM (2008) 465. Tiskové materiály Komise evropských společností.]

Vlastnictví, ať už hmotné či nehmotné, má zásadní význam pro fungování tržního hospodářství